ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)
της 13ης Νοεμβρίου 1997 *

Στην υπόθεση C-248/96,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

R. O. J. Grahame,

L. M. Hollanders

και

Bestuur van de Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία και το κύρος του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητος, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6), και όπως προσαρμόστηκε με το παράρτημα I, μέρος VIII, της Πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών (ΕΕ 1985, L 302, σ. 23, στο εξής: κανονισμός 1408/71), και του παραρτήματος VI, τμήμα I, σημείο 4, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 7),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Wathelet (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, P. Jann και L. Sevón, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Γ. Κοσμάς
γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο Hollanders,

— ο Bestuur van de Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging, εκπροσωπούμενος από τον C. R. J. A. M. Brent, προϊστάμενο του τμήματος «Ενστάσεις και Προσφυγές» της Gemeenschappelijk Administratie Kantoor (GAK) Nederland BV,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπουμένη από τον A. Bos, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, εκπροσωπούμενο από τους G. Houttuin και F. Anton, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον B. J. Drijber, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Hollanders, του Bestuur van de Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging, εκπροσωπούμενου από τον W. Bel, νομικό συνεργάτη της Gemeenschappelijk Administratie Kantoor (GAK) Nederland BV, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον M. A. Fierstra, βοηθό νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την A. de Bourgoing, chargé de mission στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, του Συμβουλίου, εκπροσωπούμενου από τον G. Houttuin, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον B. J. Drijber, κατά τη συνεδρίαση της 29ης Μαΐου 1997,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιουλίου 1997,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 16ης Ιουλίου 1996, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Ιουλίου 1996, το Arrondissementsrechtbank te Amsterdam υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία και το κύρος του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και τα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητος, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6), και όπως προσαρμόστηκε με το παράρτημα I, μέρος VIII, της Πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών (ΕΕ 1985, L 302, σ. 23, στο εξής: κανονισμός 1408/71), και με το παράρτημα VI, τμήμα I, σημείο 4, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 7).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, των Grahame και Hollanders και, αφετέρου, του Bestuur van de Nieuwe Algemene

Bedrijfsvereniging (αρμόδιου ολλανδικού ασφαλιστικού φορέα, στο εξής: Bedrijfsvereniging) σχετικά με τον υπολογισμό των παροχών αναπηρίας βάσει του Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (νόμου περί της ασφαλίσεως της ανικανότητας προς εργασία, στο εξής: WAO).

3 Το άρθρο 3 του WAO ασφαλίζει όλους τους εργαζομένους που απασχολούνται σε θέση ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου έναντι των οικονομικών συνεπειών της αναπηρίας. Σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, του WAO, δεν θεωρείται, για την εφαρμογή του νόμου αυτού, ως απασχόληση η σχέση εργασίας ενός προσώπου που εκτελεί καθήκον επιβαλλόμενο εκ του νόμου ή προκύπτον από υποχρέωση η οποία, μη έχουσα σχέση με σύμβαση εργασίας, έχει αναληφθεί έναντι των δημοσίων αρχών για την άμυνα της χώρας ή για την προστασία της δημοσίας τάξεως και την ασφάλεια του πληθυσμού.

4 Για να τύχει ένας εργαζόμενος παροχής αναπηρίας βάσει του WAO, πρέπει να ήταν ασφαλισμένος κατά τον χρόνο της επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία και να εξακολούθησε να είναι ανίκανος προς εργασία αδιαλείπτως επί 52 εβδομάδες. Το ύψος της παροχής που οφείλεται βάσει του WAO, ανεξαρτήτως του κοινοτικού δικαίου, δεν αποτελεί συνάρτηση της διάρκειας των περιόδων ασφαλίσεως. Εξαρτάται από τον βαθμό ανικανότητας προς εργασία και το ύψος του τελευταίου ημερομισθίου που ελάμβανε ο εργαζόμενος πριν από την επέλευση ανικανότητας προς εργασία, ημερομισθίου που αναπροσαρμόζεται βάσει του τιμαρίθμου.

5 Ο Grahame, Ολλανδός υπήκοος, εργάστηκε στις Κάτω Χώρες από το 1957 έως το 1970. Εκπλήρωσε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του εντός του κράτους αυτού από τις 2 Δεκεμβρίου 1959 μέχρι τις 7 Μαΐου 1960 και, στη συνέχεια, μέχρι την 1η Μαΐου 1961 στην πρώην Ολλανδική Νέα Γουινέα.

6 Στη συνέχεια, ο Grahame κατοίκησε και άσκησε έμμισθη δραστηριότητα στη Γερμανία, όπου, τον Οκτώβριο του 1989, κατέστη ανίκανος προς εργασία και ελάμβανε παροχές αναπηρίας μέχρι τις 19 Ιουλίου 1991.

7 Με απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1993, ο Bedrijfsvereniging, άρχισε να χορηγεί στον Grahame, από τις 20 Ιουλίου 1991, παροχή υπολογιζομένη pro rata temporis σύμφωνα με τον WAO, βάσει ποσοστού ανικανότητας προς εργασίας 80 έως 100 %. Για τον υπολογισμό του ποσού της παροχής αυτής, ο ολλανδικός φορέας έλαβε υπόψη κάτι περισσότερο από 19 έτη ασφαλίσεως, από τα οποία τα 5 περίπου στις Κάτω Χώρες.

8 Ο Grahame αμφισβητεί τον υπολογισμό αυτό για τον λόγο ότι δεν ελήφθη υπόψη η περίοδος κατά την οποία εκπλήρωσε τη στρατιωτική θητεία του στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις.

9 Ο Hollanders, επίσης Ολλανδός υπήκοος, εκπλήρωσε στις Κάτω Χώρες, από τις 10 Ιουνίου 1953 έως τις 16 Μαΐου 1955, υποχρεωτική στρατιωτική θητεία την οποία συνέχισε, επί εθελοντικής βάσεως, μέχρι τις 11 Φεβρουαρίου 1958. Από το 1960 εργάστηκε στο Λουξεμβούργο, όπου το 1991 κατέστη ανίκανος προς εργασία.

10 Με απόφαση της 22ας Μαρτίου 1994, ο Bedrijfsvereniging άρχισε να του χορηγεί, σύμφωνα με τον WAO, παροχή από τις 17 Ιουνίου 1992 βάσει ποσοστού αναπηρίας 80 έως 100 %. Για τον pro rata temporis υπολογισμό της παροχής αυτής, ο Bedrijfsvereniging έλαβε υπόψη συνολική ασφαλιστική περίοδο 35 περίπου ετών, από τα οποία κάτι περισσότερο από 4 έτη στις Κάτω Χώρες.

11 Ο Hollanders αμφισβητεί την απόφαση αυτή για τον λόγο ότι δεν ελήφθησαν υπόψη οι περίοδοι της στρατιωτικής, υποχρεωτικής και εθελοντικής, θητείας του.

12 Και στις δύο ένδικες διαφορές, ο Bedrijfsvereniging θεώρησε ότι η στρατιωτική θητεία των ενδιαφερομένων δεν μπορούσε να εξομοιωθεί προς έμμισθη εργασία κατά την έννοια, όσον αφορά τον Grahame, του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και, όσον αφορά τον Hollanders, του παραρτήματος VI, τμήμα Ι, σημείο 4, στοιχείο γ', του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92.

13 Με δικόγραφα της 8ης Δεκεμβρίου 1993 και της 24ης Απριλίου 1994, οι Grahame και Hollanders προσέφυγαν κατά των αποφάσεων αυτών ενώπιον του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, το οποίο έκρινε ότι ήταν ανάγκη να υποβληθούν στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης ΕΚ την έννοια ότι δεν συμβιβάζονται με αυτά οι διατάξεις του σημείου 4, στοιχείο α' ή στοιχείο γ', ανάλογα με τον κρίσιμο χρόνο, του μέρους Θ του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71, καθόσον δεν λαμβάνονται καθόλου υπόψη, κατά τον υπολογισμό μιας pro rata temporis παροχής βάσει του WAO, ορισμένες περίοδοι εργασίας διακινουμένων εργαζομένων;

2) Έχει το σημείο 4, στοιχείο α' ή στοιχείο γ', ανάλογα με τον κρίσιμο χρόνο, του μέρους Θ του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71, όπως ίσχυε στις 20 Ιουλίου 1991 και στις 17 Ιουλίου 1992 αντιστοίχως, την έννοια ότι οι περίοδοι μισθωτής εργασίας και οι εξομοιούμενες προς αυτές περίοδοι που συμπληρώθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967 περιλαμβάνουν:

α) τις περιόδους κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος εκπλήρωσε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του βάσει της ολλανδικής νομοθεσίας,

β) τις περιόδους κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος υπηρέτησε εθελοντικά στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις και συνεπώς υπήχθη στο ειδικό ασφαλιστικό σύστημα κατά της ανικανότητας προς εργασία που προβλεπόταν από τον νόμο για τους δημοσίους υπαλλήλους και τους προς αυτούς εξομοιούμενους;

3) Έχει σημασία για την απάντηση στο ερώτημα 2 το αν οι περίοδοι κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος εκπλήρωσε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του βάσει της ολλανδικής νομοθεσίας συμπληρώθηκαν εντός ή εκτός του εδάφους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας);»

14 Πρέπει, προεισαγωγικώς, να υπομνηστεί ότι το άρθρο 40 του κανονισμού 1408/71 διέπει την εκκαθάριση των παροχών αναπηρίας υπέρ εργαζομένων εχόντων διαδοχικώς υπαχθεί σε δύο τύπους νομοθεσιών: αφενός, μια νομοθεσία όπως εν προκειμένω στην κύρια δίκη η ολλανδική, που μνημονεύεται στο παράρτημα VI του κανονισμού ως μια από τις νομοθεσίες του άρθρου 37, παράγραφος 1, σύμφωνα με τις οποίες το ποσό των παροχών είναι ανεξάρτητο της διαρκείας των περιόδων ασφαλίσεως (στο εξής: νομοθεσία τύπου Α), και, αφετέρου, μια νομοθεσία, όπως εν προκειμένω στην κύρια δίκη η γερμανική ή η λουξεμβουργιανή, σύμφωνα με την οποία το ποσό των παροχών αναπηρίας εξαρτάται από τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως (στο εξής: νομοθεσία τύπου Β).

15 Επομένως, δυνάμει του άρθρου 40, παράγραφος 1, οι παροχές υπολογίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις του κεφαλαίου 3 «Γήρας και θάνατος (συντάξεις)» του κανονισμού και ιδίως του άρθρου του 46. Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του τελευταίου αυτού άρθρου, πρέπει, ενδεχομένως, να γίνεται ένας pro rata temporis υπολογισμός υπό κάθε νομοθεσία στην οποία ο ενδιαφερόμενος έχει υπαχθεί και, επομένως, και υπό τη νομοθεσία σύμφωνα με την οποία το ποσό των παροχών αναπηρίας είναι ανεξάρτητο της διαρκείας των περιόδων ασφαλίσεως.

16 Προκειμένου περί της ολλανδικής νομοθεσίας, πρέπει επίσης να γίνεται αναφορά, σε περίπτωση όπως αυτή του Grahame, στο παράρτημα VI, τμήμα Θ (Κάτω Χώρες), σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, το οποίο ίσχυε στις 20 Ιουλίου 1991, και, σε περίπτωση όπως αυτή του Hollanders, στο παράρτημα VI, τμήμα Ι, σημείο 4, στοιχείο γ', του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92, το οποίο ίσχυε στις 17 Ιουνίου 1992.

17 Σύμφωνα με το παράρτημα VI, τμήμα Θ (Κάτω Χώρες), σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71,

«Για την εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 2, του κανονισμού, οι ολλανδικοί φορείς θα τηρήσουν τις ακόλουθες διατάξεις:

α) αν ο ενδιαφερόμενος, τη στιγμή που επήλθε η ανικανότητα προς εργασία με την αναπηρία που προέκυψε, ήταν μισθωτός κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση α', του κανονισμού, ο αρμόδιος φορέας καθορίζει το ποσό των παροχών εις χρήμα σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου της 18ης Φεβρουαρίου 1966 περί ασφαλίσεως κατά της ανικανότητας προς εργασία (WAO) λαμβάνοντας υπόψη:

— τις περιόδους ασφαλίσεως που συμπληρώθηκαν υπό τον προαναφερθέντα νόμο της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (WAO),

(...)

— τις περιόδους μισθωτής εργασίας και τις εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους που συμπληρώθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967.»

18 Σύμφωνα με το παράρτημα VI, τμήμα I (Κάτω Χώρες), σημείο 4, στοιχείο γ', του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92,

«γ) Για τον υπολογισμό των παροχών που εκκαθαρίζονται σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (WAO) ή με τον προαναφερθέντα νόμο της 11ης Δεκεμβρίου 1975 (AAW), οι ολλανδικοί φορείς λαμβάνουν υπόψη:

— τις περιόδους μισθωτής εργασίας και τις εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους που συμπληρώθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967,

(...)

— τις περιόδους ασφαλίσεως που συμπληρώθηκαν υπό τον προαναφερθέντα νόμο της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (WAO).»

Επί του δευτέρου ερωτήματος

19 Με το δεύτερο ερώτημά του, που πρέπει να εξεταστεί πρώτο, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να μάθει αν το παράρτημα VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και το παράρτημα VI, τμήμα Ι, σημείο 4, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποτελούν «περιόδους μισθωτής εργασίας» ή «εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους», που έχουν συμπληρωθεί στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967, οι περίοδοι μισθωτής εργασίας, τόσο υποχρεωτικής όσο και εθελοντικής, που έχουν συμπληρωθεί, πριν από την ημερομηνία αυτή, στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις.

20 Σύμφωνα με τον Bedrijfsvereniging και την Ολλανδική Κυβέρνηση, προκειμένου να προσδιοριστεί αν οι εν λόγω περίοδοι αποτελούν «περιόδους μισθωτής εργασίας» ή «εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους», κατά την έννοια των προπαρατεθεισών διατάξεων, πρέπει να ελεγχθεί αν οι εν λόγω περίοδοι μπορούν να χαρακτηριστούν ως τέτοιες από πλευράς ολλανδικού δικαίου και, ειδικότερα, του WAO. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του WAO, τα πρόσωπα που εκπληρώνουν στρατιωτική θητεία στις Κάτω Χώρες, υποχρεωτική ή εθελοντική, δεν θεωρούνται ως μισθωτοί.

21 Κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως κοινοτικού δικαίου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το περιεχόμενό της αλλά και, ενδεχομένως, το πλαίσιο αυτής καθώς και οι σκοποί που επιδιώκονται από τη νομοθεσία της οποίας η διάταξη αυτή αποτελεί μέρος (βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-340/94, De Jaeck, Συλλογή 1997, σ. I-461, σκέψη 17).

22 Συναφώς, παρατηρείται ότι, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 4 και 14 της παρούσας αποφάσεως, εάν οι Grahame και Hollanders είχαν διανύσει όλη την επαγγελματική τους σταδιοδρομία αποκλειστικώς στις Κάτω Χώρες, θα ελάμβαναν ολόκληρο το ποσό των παροχών του WAO, ο οποίος αποτελεί νομοθεσία τύπου Α.

23 Εφόσον οι ενάγοντες της κύριας δίκης έχουν διαδοχικώς υπαχθεί, ασκώντας το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων όπως αυτό διασφαλίζεται από τη Συνθήκη, διαδοχικώς σε νομοθεσία τύπου Α και σε νομοθεσία τύπου Β, για την εκκαθάριση των παροχών αναπηρίας στο πλαίσιο της ολλανδικής νομοθεσίας απαιτείται, σύμφωνα με το άρθρο 40, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, η εφαρμογή των διατάξεων του κεφαλαίου 3 «Γήρας και θάνατος (συντάξεις)» του τίτλου ΙΙΙ του κανονισμού και, ενδεχομένως, των κανόνων περί συνυπολογισμού και αναλογικού επιμερισμού του άρθρου 46, παράγραφος 2.

24 Όπως έχουν παρατηρήσει ο Bedrijfsvereniging, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι επίμαχες διατάξεις του παραρτήματος VI έχουν ακριβώς θεσπιστεί προκειμένου να διασφαλιστεί ότι, για τον υπολογισμό μιας αναλογικής βάσει του WAO παροχής πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, να λαμβάνονται από τον αρμόδιο φορέα υπόψη όχι μόνον οι περίοδοι ασφαλίσεως που έχουν συμπληρωθεί υπό τον WAO, αλλά και όλες οι περίοδοι μισθωτής εργασίας και οι λοιπές εξομοιούμενες προς αυτές περίοδοι που έχουν συμπληρωθεί στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967, ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του WAO.

25 Εξάλλου, από το άρθρο 1, στοιχείο ιθ', του κανονισμού 1408/71 προκύπτει ότι «ως "περίοδοι απασχολήσεως" ή "περίοδοι μη μισθωτής δραστηριότητας" νοούνται οι περίοδοι που καθορίζονται ή αναγνωρίζονται ως τέτοιες από τη νομοθεσία υπό την οποία [συμπληρώθηκαν] ως και κάθε εξομοιούμενη προς αυτές περίοδος, κατά το μέτρο που αναγνωρίζονται από τη νομοθεσία αυτή ως ισοδύναμες προς τις περιόδους απασχολήσεως ή προς τις περιόδους μη μισθωτής δραστηριότητας». Δεν αμφισβητείται ότι η έννοια «περίοδος απασχολήσεως» του άρθρου 1, στοιχείο ιθ', αντιστοιχεί, σε αντίθεση προς αυτήν της «περιόδου μη μισθωτής δραστηριότητας» της ιδίας διατάξεως, προς αυτήν των «περιόδων μισθωτής εργασίας», κατά την έννοια του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α' ή γ', ανάλογα με την περίπτωση. Εξάλλου, στο γερμανικό κείμενο των δύο αυτών διατάξεων χρησιμοποιείται παρόμοια διατύπωση.

26 Όμως, καίτοι είναι αληθές ότι το άρθρο 3 του WAO αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του τις δραστηριότητες που ασκούνται χάριν της εθνικής άμυνας, από τη δικογραφία ωστόσο προκύπτει ότι παρόμοιες περίοδοι δραστηριότητας εξομοιούνται, σύμφωνα με την ολλανδική νομοθεσία υπό την οποία αυτές έχουν πραγματοποιηθεί, όταν πρόκειται για ζητήματα κοινωνικής

ασφαλίσεως, προς περιόδους απασχολήσεως. Πράγματι, τα πρόσωπα που υπηρετούν στρατιωτική θητεία, τόσο υποχρεωτική όσο και εθελοντική, υπόκεινται σε ειδικές διατάξεις που διέπουν την ασφάλιση «ανικανότητας προς εργασία», πράγμα που προϋποθέτει, τουλάχιστον, ότι η στρατιωτική τους δραστηριότητα έχει εξομοιωθεί από την ολλανδική νομοθεσία, εφόσον πρόκειται για ζητήματα κοινωνικής ασφαλίσεως και, ειδικότερα, για ασφάλιση ανικανότητας προς εργασία, προς «περίοδο εργασίας». Εξάλλου, από το περιεχόμενο του σημείου 4, στοιχείο α' ή γ', του τμήματος Θ του παραρτήματος VI δεν προκύπτει ότι οι εν λόγω περίοδοι εργασίας πρέπει να εμπίπτουν στον ειδικό ορισμό των σχέσεων εργασίας όπως αυτές καλύπτονται από τον WAO.

27 Για την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων του παραρτήματος VI, απομένει ακόμη να προσδιοριστεί αν οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας, υποχρεωτικής ή εθελοντικής, πρέπει να χαρακτηρίζονται ως «περίοδοι μισθωτής εργασίας» ή ως «εξομοιούμενες προς αυτές περίοδοι» ή, αντιθέτως, ως περίοδοι μη μισθωτής εργασίας.

28 Συναφώς, πρέπει να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο του συστήματος της Συνθήκης, οι δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται μισθωτοί (απόφαση της 24ης Μαρτίου 1994, C-71/93, Van Poucke, Συλλογή 1994, σ. I-1101, σκέψη 17).

29 Το ίδιο πρέπει να συμβαίνει και όσον αφορά τα πρόσωπα που υπηρετούν εθελοντική στρατιωτική θητεία, και τούτο ενόψει του δεσμού υποταγής που χαρακτηρίζει την εκπλήρωση των παροχών τους προς το στράτευμα, έναντι των οποίων λαμβάνουν αμοιβή.

30 Η ίδια ερμηνεία πρέπει να γίνει δεκτή, για τις ανάγκες της εφαρμογής των επιμάχων διατάξεων του παραρτήματος VI, όσον αφορά τα πρόσωπα που υπηρετούν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία. Πράγματι, καίτοι είναι αληθές ότι η εκπλήρωση τέτοιας θητείας δεν παρέχει, κατ' αρχήν, κυρίως ειπείν δικαίωμα για αμοιβή, γεγονός πάντως είναι ότι ο δεσμός υποταγής που επίσης χαρακτηρίζει τις προσφερόμενες παροχές δεν επιτρέπει, εν πάση περιπτώσει, να χαρακτηριστεί αυτή η περίοδος δραστηριότητας ως περίοδος μη μισθωτής εργασίας, αλλά μάλλον συνηγορεί υπέρ του να θεωρηθεί, τουλάχιστον, ως περίοδος εξομοιούμενη προς περίοδο μισθωτής εργασίας, θεώρηση την οποία επιτρέπει το κείμενο του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α' ή γ', ανάλογα με την περίπτωση, του κανονισμού.

31 Πρέπει να προστεθεί ότι το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο ε', τελευταία φράση, του κανονισμού 1408/71 μόνο για τον καθορισμό της ισχύουσας νομοθεσίας που εφαρμόζεται επ' αυτών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως χρησιμοποιεί άλλο κριτήριο, συνδεόμενο με τη φύση της προγενέστερης δραστηριότητας, προβλέποντας ειδικώς ότι ο μισθωτός που καλείται ή ανακαλείται να εκτελέσει στρατιωτική θητεία ή πολιτική υπηρεσία διατηρεί την ιδιότητα του μισθωτού ή του μη μισθωτού που είχε μέχρι το χρονικό εκείνο σημείο.

32 Τέλος, πρέπει να παρατηρηθεί ότι η παρέκκλιση που έχει θεσπιστεί με το άρθρο 48, παράγραφος 4, της Συνθήκης ΕΚ δεν τυγχάνει εν προκειμένω εφαρμογής, εφόσον η διάταξη αυτή περιορίζεται στο να προβλέπει για τα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αποκλείουν την πρόσβαση υπηκόων άλλων κρατών μελών σε ορισμένες θέσεις της δημοσίας διοικήσεως (βλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 1995, C-443/93, Βουγιούκας, Συλλογή 1995, σ. I-4033, σκέψη 19).

33 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το παράρτημα VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και το παράρτημα VI, τμήμα I, σημείο 4, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1248/92, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποτελούν «περιόδους μισθωτής εργασίας» ή «εξομοιούμενες περιόδους», συμπληρωθείσες στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967, οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας, τόσο υποχρεωτικής όσο και εθελοντικής, που συμπληρώθηκαν, πριν από την ημερομηνία αυτή, στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις.

Επί του πρώτου ερωτήματος

34 Ενόψει της απαντήσεως που δόθηκε στο δεύτερο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο πρώτο.

Επί του τρίτου ερωτήματος

35 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να μάθει αν οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας που συμπληρώθηκαν στην πρώην Ολλανδική Νέα Γουινέα πρέπει να θεωρηθούν ως συμπληρωθείσες στις Κάτω Χώρες, κατά την έννοια του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71.

36 Αρκεί συναφώς η διαπίστωση ότι η πρώην Ολλανδική Νέα Γουινέα, όπου ο Grahame υπηρέτησε, εν προκειμένω, υποχρεωτική στρατιωτική θητεία από τις 8 Μαΐου 1960 μέχρι την 1η Μαΐου 1961, αποτελούσε υπερπόντιο έδαφος των Κάτω Χωρών, το οποίο άλλωστε μνημονευόταν, στο παράρτημα IV της Συνθήκης ΕΟΚ, μεταξύ των χωρών και των υπερποντίων εδαφών στα οποία εφαρμόζονται οι διατάξεις του τετάρτου μέρους της Συνθήκης. Κατά συνέπεια, οι επίμαχες περίοδοι εργασίας συνδέονται αρκούντως στενά με το έδαφος των Κάτω Χωρών ώστε να πληρούται η προϋπόθεση ότι αυτές έχουν συμπληρωθεί στις Κάτω Χώρες, όπως απαιτεί το σημείο 4, στοιχείο α', του παραρτήματος VI, τμήμα Θ.

37 Επομένως, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας που συμπληρώθηκαν στην πρώην Ολλανδική Νέα Γουινέα πρέπει να θεωρηθούν ως συμπληρωθείσες στις Κάτω Χώρες κατά την έννοια του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71.

Επί των δικαστικών εξόδων

38 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ολλανδική και η Γαλλική Κυβέρνηση καθώς και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με απόφαση της 16ης Ιουλίου 1996 το Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, αποφαίνεται:

1) Το παράρτημα VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και τα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητος, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983, όπως υιοθετήθηκε με το παράρτημα Ι, μέρος VIII, της Πράξεως για τους όρους προσχωρήσεως του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας και για τις προσαρμογές των Συνθηκών και το παράρτημα VI, τμήμα Ι, σημείο 4, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποτελούν «περιόδους μισθωτής εργασίας» ή «εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους», συμπληρωθείσες στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967, οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας, τόσο υποχρεωτικής όσο και εθελοντικής, που συμπληρώθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή, στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις.

2) Οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας που συμπληρώθηκαν στην πρώην Ολλανδική Νέα Γουινέα πρέπει να θεωρηθούν ως συμπληρωθείσες στις Κάτω Χώρες κατά την έννοια του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71.

Wathelet Jann Sevón

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Νοεμβρίου 1997.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πρώτου τμήματος

M. Wathelet